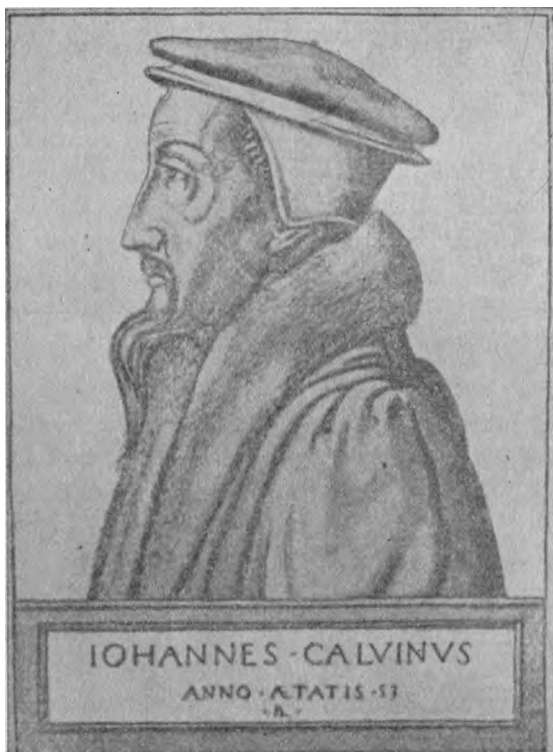

III. VISUOMENĖS VEIKIMAI.

Jonas Kalvinas.

(1509 - 1564).

Kas yra link s Birž , Švobiškio, Papilio apylinkes, tas žino, kad tose vietose šalia lietuvi katalik esama ir lietuvi nekatalik , išpaž stan i Kalvino moksl . Kaipo Kalvino sek jus, žmon s ir vadino juos kalvinais. Kuriuo metu yr atsirad kalvinai, kas buvo pats Kalvinas, kaip jis gyven s, koks buv s jo mokslas, apie tai ir noriu ia trumpai paaiškinti. Reikalingas tam dalykui žinias imsiu iš 1909 m. Vilniuj išleistos knygut s „Jonas Kalvinas, jo gyve-

nimas ir veikimas“. J yra paraš s kalvin kunigas Jonas Šepetys, Švobiškio kalvin parapijos klebonas, 1909 metais šv stam 400 met Kalvino gimimo jubiliejui pagerbti. Tas žinias imu ty ia ne iš katalik rašt apie Kalvin , bet iš paties kalvin kunigo veikal io, kad lietuviai kalvinai negal t man prikaišioti aš apie K-n neties paraš s. Iš patiekt kun. Šepe io knygel j žini skaitytojai pamatys, kaip n n patys kalvinai kalba apie savo „did mokytoj ir reformatori “.

Jonas Kalvinas yra gim s Pranc zioj Noyono mieste 1509 m. liepos 19 dien .¹⁾ Jo senelis buvo paprastas kubilius. Bet K-no t vas yra buv s jau vyskupo sekretorius, kapitulos notaras ir sindikas. Dar b damas k dikiu K-nas buvo t v paskirtas dvasiškam luomui. Savo b du buvo „sta iokas“; jis negal jo k sti, kas jam atrod es neteisinga. Su savo draugais apsieidavo, lyg koks teis jas, „smarkiai bausdamas kiekvien sauvali “ (5 psl.).

Tur damas keturiolik met , išvažiavo Paryžiun toliau mokytis. Metus išbuvo s mokykloje (De la Marche), per jo kiton (Montaigu). Draugai jo nemyl jo ir vadindavo „accusativus“ (skundikas). Septyniolik met tetur damas, kad ir nebuvo dar pašv stas kunigu, ta iau skait s dviej parapij klebonu. Evangelij skelbti prad jo Pont-Lévèque savo t vo gimtin s vietoj. Nor jo jis prad ti teologijos moksl Sorbonos universitete, bet t vas liep jam mesti teologij ir imtis teis s mokslo, kad gal t ilgainiui tapti advokatu.

Besimokindamas teisi , K-nas susipažino su kai kuriais nauj moksl skelb jais, k. š. su Buceriu ir B za, bet dar nebuvo nusistat s mesti katalikyst , „nes smarkioji katalik Bažny ios vienyb , gerai pastatytoji organizacija, labai patiko Kalvinui“. 1532 metais išleidžia jis pirmutin savo veikal , kur stengias „kuogrei iausia parduoti“, kad sugr žt jam išlaidos, o taipogi kad knygai visame pasauly išsiplatinus, tapt garbingas (10-11 psl.). Netrukus po to K-nas virto aiškiu kat. Bažny ios priešu.

¹⁾ Mums matos, ia kun. Šepe io suklysta, nes visi kiti rašytojai sako Kalvin gimus liepos 10 d., o ne 19.

„Savo pamoksluose K-nas niekino išpažint, švent viet lankym ir stebukling abrozd garbinim.“ Jis nori iš aukšto visai Pranc zijai paskelbti „nauj moksl“ (13 psl.). 1533 m. K-nas savo prieteliui Cop'ui rašo prakalb, kurioje aiškina „jog žmogus tiktai per tik jim gali aptur ti išgany-m, o ger darb nuopelnas yra nieku“ (13 p.).

Katalikams d l tos prakalbos subruzdus, K-nas b ga iš Paryžiaus ir „permain s pavard pradeda savo nerimt gyvenim be t višk s“ (13 p.). 1534 m. atsisako galutinai nuo kunigyss ir „nuo pelno, kur ligšioliai tur jo iš parapijos“ (14 p.). 1534 m. ruden K-nas v l keliauja Paryžiun. Kadangi karalien Margarita buvo palanki protestantams, tatai K-nas man sulauksi s ger pas k. Bet tarp pa i protestant kilo netvarka. Mat, „šitame laike priviso Paryžiuje daugyb sekt“. T sekt šalininkai, „lyg pasiut iš savo tik jimo“ puldavo katalik procesijas, keldavo triukšmus bažnyioje ir „naktimis visur ant bažny i ir vienuolyn dur ... lipdydavo savo laiškelius, kuriuose išjuokdavo popieži, mišias ir t.t. 1534 m. toki laiškeli buvo tokia daugyb, kad ir metai buvo pavadinti laiškeli metais (l'année des placards). Naktyje iš 17 18 spali 1534 m. buvo v l visur, o net ir ant karaliaus kabineto dur išlipdyti laiškeliai, kuriuose užgaunan iais žodžiais kalb ta apie mišias ir katalik komunij“ (14 p.).

Žinoma, karaliui ir „katalikams“ tokie piktžodžiovimai negal jo patikti. Protestantai imta bausti, kaip kriminalistai. K-nas pab go Bazel Šveicarijon. ia 1536 m. jis paraš savo vis svarbiausi j veikal „krikš ioniškojo tik jimo išd stymas“ (Institutio christianae religionis). Štai svarbiausieji jo mokslo tvirtinimai.

Žmogaus išganymas bei neišganymas pareina nuo Dievo valios.

Žmon s gyvuoja, kad garbint Diev, kuris vienus iš j jau nuo amži dar prieš jiems gimus, savo gailestingumui paaukštinti yr paskyr s išganymui, kitus — savo teisybei padauginti dar jiems nieko bloga bei gera nepadarius, yra paskyr s prakeikimui...

Dievas nuo amži vienus yra raš s gyvato, kitus — mirties knygon. Syk rašytas gyvato knygon, turi malon s ir negali jos netekti, neži rint vis klaid ... rašytasai mirties knygon visuomet lieka Dievo r styb s indu „ir viskas, net ir jo viežlyvyb ir tik jimas ir geri darbai veda prakeikim “ (17 p.).

Bažny ia, kuriai, anot K-no, priklauso vien išrinktieji, „turi teis smarkiai ži r ti kiekvieno gyvenim ir bausti visus, kurie neklauso“ (18 p.). Toks tai buvo K-no mokslas. Jis plauk iš K-no b do. K-nas savo sitikiniu „buvo aristokratas. Dievo išrinktieji — tai dangiškoji aristokrati ja“. K-nas tur jo Seno Testamento zokono dvasi “. „Jis pyksta, r stauja, baudžia visiškai sen pranaš dvasioje. D l to ir jo Dievas buvo r styb s ir keršto Dievas, netur s pasigail jimo, be jokios žmogaus kaltyb s jau nuo amži padaro j savo r styb s indu“ (18 p.).

Koks buvo K-nas, toks ir jo pad j jas Farelis. Jis puldavo katalik procesijas, eidavo bažny ias, „nustumdavo šal kunig ir, už m s jo viet , prad davo pamoksl prieš „Rymo Antikrist “ (22 p.), t. y. popieži . Žinoma, tokie pamokslai negal davo vesti žmones dor . Pripaž sta tai net ir pats kun. Šepetys. Kalvin „kunigai, rašo jis, daugiausia griov „Rymo Antikrist “ ir nemok jo patobulinti pasielgimo“. Kasdien žmon s piktžodžiavo, niekindami daiktus, „kuriuos per amžius garbindavo kaip šventus. Prisdeng evangelija, žmon s tankiai darydavo bjauriausius darbus“ (23).

K-nas suman pataisyti savo sek j gyvenim , tik n e meile ir Dievo žodžiu, bet baudimu. Nuo 1537 m. sausio 16 d., tap s „Genevos popiežium“, dažnai jis apsilankydavo (miesto) tarybos pos džiuose, o taryba jo takoje leisdavo vis smarkesni nutarim ir vis aštriau bauddavo net ir už visai menkus nusikaltimus. Taip pav. loš j kortomis pririšdavo prie stiebo su kortomis prikabin tomis aplink kakl ; jaun moter , at jusi bažny ion su naujoviškai suškuotais plaukais, sodindavo kal jiman, o su ja ir t , kas plaukus šukuodavo. Buvo užginti brang s par dai, šokiai, vakarai, pasilinksminimai.

Aštriausiai bausdavo K-nas už katalik tikybos liekanas: šventus paveiksl lius, rožan ius etc. (25 p.). Tais savo nežmoniškumais suerzino K-nas ženevie ius ir tur jo b gti Strasburgan. ia jisai 1539 m. buvo siraš s siuv j cech an ir ved žmon Idelet Štorderien našl (30—31 p.). Ta iau negal jo užmiršti savo Ženevos. Mat, „prigimtas jame viešpatavimo geidulys nebuvo panaikintas menka kunigo vieta“, tatai jis ir ilg jos Ženevos, „kur jis gal jo tapti respublikos galva“ (31—32 p.). K-no prietelis Farelis taip pat nesnaud . Jis prikalbin jo miesto taryb , kad pagr žint K-n . Galop 1541 m. rugs jo 13 d. „ponas K-nas“ v l gr žta Ženevon. Jam paskirta „algos 500 floren (apie 6000 lit), 12 mier kvie i ir du kibiru vyno“.

Sugr ž s Ženevon K-nas ima tvarkyti Ženevos bažny i . „Pirm viet naujoje tvarkoje užima konsistorija arba vyresni j kolegija, sud ta iš 6 kunig ir civili vyr . Kiekvienas konsistorijos narys turi daboti kiekvieno ženevie io gyvenim ; be to kiekvienas konsistorijos narys tur jo trejop pareig : jis skund kaltinink , jis buvo liudytojas ir galop teis kaltinink . Žinoma, iš tokio teismo nebuvo galima laukti bešališkumo nutarimuose. „Blogu daiktu buvo ir tai, kad konsistorijos nariai gaudavo alg iš nuobaud pini-g “. Bausdavo konsistorija „už kiekvien prasikaltim prieš bažnytinius statymus; o tuose statymuose buvo aprašyta kiekvienas žmogaus žingsnis: vestuv ms ir puotoms buvo pažym tas sve i skai ius, skai ius dovan , valgi , drabužiams buvo pažym tas savotiškas sukirpimas ir mada“ (36 p.).

K-nas man , kad Dievui patinka tiktai tokia valdžia, kuri yra visuomet smarki ir aštri, be jokio pasigail jimo. K-no išmanymu, „geriau nubauti nekalt , nekaip palikti be pabaudos kalt “. Taigi ir nenuostabu, kad „Kalvino zokonas“ buvo „parašytas krauju ir ugnimi“ (38 p.). Per penkerius K-no Ženevoj viešpatavimo metus (1542—1646) buvo — 58 žmon s pasmerkti mirti, 76 ištremti iš Ženevos. Labai baisi b davo kankinim , tardant prieš teism , o n vienas tardymas neapsieidavo be kankinim . „Apsk st j tol kankindavo, kol prisipažindavo. Taigi Ženevos konsistorija buvo baisiausiu tribunolu“. Už Dievo vardo ž i-

dim buvo nustatyta didelė bausmė, o tokiu žeidimu laikyta, jei rasdavo pas krikščionis, šventųjų paveikslus ir panašius dalykus.

Bausdavo net ir už menkiausius niekniekius, k. š. už neleistą spalvų bei fasonų ir kitką. Taip pav. trys piliečiai buvo pasodinti kalėjimui trimis dienoms už tai, „kad suvalgė pietuose 31 pyragą!“ (39 p.).

Neturėdamas širdies jautrumo, K-nas neturėjo supratimo ir atjautimo gamtos grožio, poezijos, dailės, ir dėl to yra užgyns tai ir kitiems. Šiaip jau mokslas taip pat „brangino žemai“ (40 p.). Nenuostabu, kad prie tokios tvarkos buvo privisus Ženevoj „paslėpti ir atvirai šnipai gauja“. Šitie šnipai už paskirtą atlyginimą iš pabaudos pinigų „pranešdavo konsistorijai apie visus atsitikimus mieste“ (41 p.).

Ko verti buvo patys konsistorijos nariai, ypač kalvinai kunigai? Šepetys apie juos taip rašo: „Savo pamoksluose keikdavo jie kasdien savo parapijonų ydas, bet patys negyveno be papeikimo“. Puikiausiai tai yra pasirodė 1543 m., prasidėjus marui, kai vienas šių kalvinų kunigų Blanchet'as, užsikrėtęs liga, mirė, nieks daugiau nebenorėjo eiti ligoninėn. K-nas pasisakė pats noręs ten eiti, bet miesto taryba jo ten neleido ir liepė kunigams mesti burtą, kuris turėtų paslėgti ligonius. Tuomet visi kalvinai kunigai procesijoje eina tarybos posėdį ir iš atvirai prisipažįsta, kad nors ir yra jų pareiga—tarnauti parapijai gerai ir blogai dienmetu, bet jie neturi drąsumo eiti ligoninėn (42 p.).

Žinoma, toks kalvinų kunigijos pasiūlymas žymiai sumažino jos autoritetą žmonėse. Ypač smarkus buvo subruzdinimas prieš pat K-ną. Kaip gi jis tai reagavo? Gi „supykęs ant tų neklaūžadų, pareikalavo, kad 700 jaunikai iš burtuteista mirtin“. Ar tas reikalavimas buvo išpildytas, kun. Šepetio knygelėje nepasakyta. Užtat 1545 m. liepos mėn. 25 d. Jonas Gruet'as už tai, kad pas jį rasta raštų, kur jis pajuokia Šv. Raštą, K-n vadina popiežium ir t.t., buvo kalaviju nukirstas. Taip pat 1555 m. gegužės mėn. buvo nužudyti dar keturi K-n priešai— Berteljeris ir jo draugai (42 p.). Kiti trys, baltas Sebastionas Castellio, kuris kai kurias Biblijos vietas kitaip aiškino, Jeronimas

Bolsec'as, kurs kart pamoksle buvo puol s K-no predestinacijos moksl ir Gentilis, kurs kitaip negu K-nas buvo suprat s Trejyb s dogm , buvo ištremti iš t vyn s.

Bet didžiausia, tikrai dangun šaukianti neteisyb — tai buvo My k o l o S e r v e t'o Ženevoje 1553 m. spalio m n. 26 d. sudeginimas. Kalvinas pats buvo jo skund jas ir nedav jam apgyn jo. Paties Šepe io pasakymu „visa jo kalt buvo tame, kad jis kitaip mokino apie Krist ir Šv. Trejyb , negu K-nas“ Be to Servetas buvo kitatautis, niekuomet Ženevoj savo mokslo neskelb s. Taigi po teisybei K-nas netur jo jokios teis s j teisti ir bausti. Bet K-nas laik save aukštesniu už visas teises ir nužud mirties visai neužsitarnavus žmog .

Ži rint Kalvin šios dienos šviesoje, tenka jis pavadinti religiniu diktatorium, o jo valdži Ženevoj — diktat ra. Ji buvo kuosunkiausia. Taip nuo 1547 m. K-nas vargino ženevie ius, varydamas juos prievarta dang . Ši religin K-no diktat ra t s s iki pat jo mirties, kuri vyko 1564 m. gegužio 27 dien . Tuo b du, jei reformatai prieš 20 met yr švent K-no gimimo 400 met jubiliej , tai 1964 m. gal s šv sti jo mirties 400 met sukaktuves. Bet K-no garb nuo t iškilmi nepadid s. Anaip tol, laikui b gant, jis ateinan ioms kartoms darysis vis labiau nesuprantamas ir nesimpatingas.

Aukš iau patiekti faktai rodo kalvin t v ir pirmutin mokytoj buvus gerokai nutolus nuo evangelijos mokslo ir beveik visai netur jus Kristaus dvasios. D l tik jimo jis tvirtai tik jo Diev , bet tas jo Dievas toli gražu nebuvo tas, kur Kristus vadino savo T vu. Tai dalimi pripaž sta net, ir pats Šepetys, pareikšdamas, kad K-nui Dievas „nepremeldži mas ir nepasigailintis“, maž tesutinka „su m - s prasme apie meil s Diev , kurs visiems j kaltybes atleidžia“.

Beabejo K-nas nor jo žmon ms gera, savo žiauriomis priemon mis jis daugel ženevie i yr sulaik s nuo nedor poelgi , bet tas geras tikslas negali pilnai pateisinti nei kat. tikybos pametimo, nei Serveto sudeginimo, nei kit K-no prieš nužudymo. D l ko K-nas tais negarbingais, Kristaus dvasiai visai priešingais žygiais yr suterš s savo vard ? Gi

dl to, kad jis jokio aukštesnio autoriteto dvasios dalykuose nepripažindamas, laik save vien neklystančiu. Dliai to jis tuos, kas su juo nesutikdavo, vadino „laukiniais žvėrimis“, „šnypšiomis gyvatimis“, „nelemtais šunimis“ ir kuriuos tik galėjo pasiekti, be pasigailėjimo žudė. Mat, jis kiliems tik jimams nepripažino jokios tolerancijos, reikalavo „bažnyiai“, (o po teisybei — sau) bėtiną paklusnybę, neleido jokios savo mokslo kritikos, taigi man tiesiog sunku suprasti, dli ko mės broliai reformatai tvis didžiausiais laisvės priešininkais laiko laisvės karžygiu? Ak ir pats kun. Šepetys dalimi pripažįsta, kad K-nas atnešė žmonėms nelaisvę, bet „panius“. „Mes, reformatai, rašo jis, išsivėrėme iš tapanių ir dli to neteisingai mus vadina kalvinais“ (19p.). Jei mės reformatai K-no mokslais laiko paniais ir nebenori net kalvinais vadintis, tai aš, kaip katalikas, galiu tuo vien tepasidžiaugti. Ir aš tikiuos, kad mės broliai reformatai, metę žiaurą K-no mokslą ir padarę naują savo tikėjimo reformą, vykdins ilgainiui Kristaus pranašystą apie vieną Piemenį ir vieną Aviją. Duok Dieve, kad tai kuogreičiausiai vyktų!..

Iš kitos šalies K-no gyvenimas parodo, kad neapykanta katalikystės ir maištas prieš Bažnyčią gali labai greitai paplisti pasaulyje, ir daug žalos pridaryti tautoms ir kat. tikybai. Naujas K-no mokslas, teatsiras XVI a., antroje to pat amžiaus pusėje užima beveik visą Lietuvą. Priima jį pirmiausia žymiausi Lietuvos didikai, aristokratai, dvarininkai, ponai. Dli ko? Gi dli to, kad šis naujas tikėjimas netikėvėrė jį laisvę, bet teikė dar jiems vairių privilegijų. Jie buvo pilni reformatų bažnyčių ponai: jie išlaikydavo savo lėšomis bažnyčias ir kunigus, jie šaukdavo sinodus, jie nustatydavo bažnyčių tvarką ... Dliai to „kunigai buvo jį pavaldiniai“ (57 p.). O kadangi XVI a. ponai turėjo savo rankose beveik neaprėžtą valdžią ir laisvę, to dli, vėrt patys kalvinais, varu primetę naują tikėjimą ir savo baudžiauninkams kaimiečiams. Iš čia ir atsirado pas mus lietuviai kalvinai bei reformatai.

Ilgainiui patys didžiausi kalvinizmo platintojai ir šulai, k. š. kunigaikščiai Radvilai, Sapiehos, Tarnovskiai ir k., geriau apsišvėit tikybos dalykuose, sugrėžo katalikų Bažnyčion;

reformatais tepasiliko vien nedaugingi kaimieiai, kuri skaičius tesiekia n n vos 12.000. Bet ir tie patys, pažin geriau K-no gyvenim , nebenori b ti K-no dvasios vaikais ir beveilija vadintis nebe kalvinais, bet protestantais reformatais. Tuo b du K-no taka, galinga XVI a. Lietuvoje, šiandien jau nebegali pasigirti senoviniu savo autoritetu.

Istorijos šviesoje K-nas pasirodo buv s gabus teologas, geras pamokslininkas, talentingas rašytojas, energingas diktatorius, bet toli gražu ne šventuolis, ne Kristaus sek jas. To d l ir Bažny i band jis reformuoti ne Dievo, bet savo vardu. O tokio darbo pas kos paprastai b na menkos. Iš j žmonijai esti daugiau žalos, negu naudos¹⁾

¹⁾ „Vienyb“, 1909 m., 27 ir 28 n-riai. Bet ion šis straipsnis dedama bent kiek perdirbtas.